

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2006

(Lezárult kutatások összefoglalói)

Címjegyzék

A sértett jogai és azok érvényesülése a magyar büntetőeljárásban	3
A sértett és kártalanítása az anyagi jogi szabályozásban.....	3
Vádelhalasztások számának alakulása, eredményesség. A vádelhalasztás a jóvátétel feltételével	3
Európai áttekintés és elemzés a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolás áldozatává vált gyermekéről.....	4
A 2005. évben lefolytatott gyermekkorú elkövetőkről szóló kutatás empirikus adatainak további elemzése, különös tekintettel a gyermekkorúakra vonatkozó információkra	5
A nemzetközi migráció közbiztonsági kockázatai és a problematikus kisebbségek kriminológiája – elméleti alapvetés	5
A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem nemzetközi jogforrásai. A terrorelhárítás szervezeti és taktikai megoldások	6
A Határőrség és a Rendőrség felkészültségének megismerése mélyinterjúk segítségével – középpontban a képzés és a gyakorlat.....	7
Az idegenrendészeti fogva tartás a magyar jogban. Az idegenrendészeti ítélet-végrehajtás helye a magyar joggyakorlatban.....	7
A bűnügyi nyilvántartásoknak az Unió rendőrségi együttműködésben játszott szerepéről – különös tekintettel az adatvédelemmel kapcsolatos jogharmonizációs feladatokra	7
Az Európai Ügyész szerepe a határon átnyúló bűnözés megfékezésében.....	8
A nemzetközi jogsegély és a kiadatás elemzése (Az igazságügyi együttműködés jellemzői a büntetőügyekben. Az Eurojust szerepe).....	9
Globalizáció és a rizikótársadalom kihívásai. A jog lehetőségei és korlátai	9
A virtuális környezetszennyezés fogalma, az ebbe a körbe tartozó bűncselekmények összetétele, jogi és szakirodalmi (történeti) elemzés	10
Futball-huliganizmus a fővárosban. A „ <i>Futball-huliganizmus és bűnüldözés</i> ” című kutatás kiegészítése a fővárosi empirikus adatokkal	10
A garázda jellegű bűnözés jogdogmatikai kérdései	11
A vagyon elleni bűncselekmények összetétele, jogi és szakirodalmi (történeti) elemzés.....	11
A rendőrségi törvény alkotmányos kontrollja, a rendvédelem alkotmányos szabályozása az Unióban	12
„ <i>A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében</i> ” című kutatás befejezése, zárótanulmány megírása.....	13
A „ <i>Szituációs bűnmegelőzés</i> ” című (AGIS) 2005-ben megkezdődött kétéves nemzetközi kutatás esedékes tárgyevi feladatainak elvégzése.....	14
A közlekedési jogalkalmazás egységességének és hatékonyságának vizsgálata és továbbfejlesztése..	15
A büntetések foganatba vételének, végrehajtásuk megkezdésének szabályozása magyar és nemzetközi összehasonlításban. Javaslat a szabályozás korszerűsítésére	15
Közbiztonsági stratégia és kriminálpolitika. Az OKRI 1993-as koncepciójának utóélete.....	16
A terrorizmus kriminológiája, elméleti alapvetés	17

Empirikus vizsgálat a prostitúció körüli élősdijellegű bűncselekményekről	18
A filmek hatása a fiatalok érzelmi-kognitív világára	18
A gazdasági bűnözés pszichológiai vetületei	19
Az igazságügyi szakértő szerepe az internetes bűncselekmények nyomozásában (2005–2006)	19
Kábítószer-fogyasztás és gépjárművezetés	19
A Schengeni acquis háttéranyag gyűjtése, a magyar és nemzetközi szakirodalom megismerése.....	20
Az EU COST kutatói együttműködési programja által támogatott A/21-es, a resztoratív igazságszolgáltatás nemzetközi lehetőségeit vizsgáló kutatás	20

1. ELSŐ FŐIRÁNY: TETTES ÉS ÁLDOZATA

Kiss Anna:

A sértett jogai és azok érvényesülése a magyar büntetőeljárásban

A sértett helyzetének áttekintésekor arra próbáljuk felhívni a figyelmet, hogy a jogszabályban biztosított jogokkal még nem érjük el a célt, hiszen a sértett érdekérvényesítése a jogalkalmazás folyamán zátonyra futhat, ha a nyomozó, az ügyész és a bíró nem tesz meg mindent azért, hogy a bűncselekmény áldozata az eljárásban történő fellépése esetén jogait gyakorolhassa. Nem volt ez másként a régi Be. alkalmazása idején sem. A sértett törvényben biztosított jogai látszólag erősödtek, de ez a gyakorlatban nem mindig jelentkezik. A sértettek jogait elsősorban azért nem tudják gyakorolni, mert nem ismerik azokat.

A sértetteket elsősorban tanúként veszik igénybe, és önálló pozíciójukról alig vesznek tudomást. Ebből az egyoldalú felfogásból következik, hogy nemcsak a jogszabályainkat kell összhangba hozni a nemzetközi dokumentumokkal, hanem a jogalkalmazás folyamán is el kell érni, hogy a sértettek érdekérvényesítése megfelelő legyen.

Dunavölgyi Szilveszter:

A sértett és kártalanítása az anyagi jogi szabályozásban

A bűncselekmények áldozatainak segítése és káruk kompenzálása hazánkban is megvalósult, amikor 2000-től bevezették az állami kárenyhítés intézményrendszerét. A nemzetközi elvárásokhoz is igazodó norma azonban csak a bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvénnyel született, amely 2006. január 1-jén lépett hatályba, és a még át nem vett rendelkezéseket a magyar jogba átültette. Ennek alapján Európai Unió elvárásához igazodva Magyarország is különféle szolgáltatásokat – teljes körű tájékoztatást, azonnali pénzügyi segítyt, érdekérvényesítés elősegítését és szakjogi segítségnyújtást – biztosít a deliktumok áldozatai számára, továbbá a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmények következtében testi épségükben, vagy az egészségükben súlyosan károsodott áldozatoknak állami kárenyhítést nyújt. Már az eddigi tapasztalatok alapján is elmondható, hogy az áldozatsegítés terén komoly előrelépések történtek. Ugyanakkor további, nagy erőfeszítéseket kívánó feladatok is állnak a jogalkalmazók előtt: erősíteni szükséges az állami és civil szféra szervezetei közötti együttműködést, továbbá az információ- és tapasztalatcserét.

Barabás Tünde – Kiss Anna:

Vádelhalasztások számának alakulása, eredményesség. A vádelhalasztás a jóvátétel feltételével

A prevenció és az eljárás egyszerűsítésének kettőssége leginkább a vádemelés elhalasztása intézményénél mutatkozik meg a magyar büntetőeljárásban, ezért a kutatás célja e jogi megoldás jelenlegi magyar gyakorlatának vizsgálata volt a statisztikai adatok alapján. A 2000-2004 közötti 5 év vonatkozásában tekintettük át, hogy mennyire vált kedvelt megoldássá a jogalkalmazók

körében a vádemelés elhalasztásának intézménye, abból a feltételezésből kiindulva, hogy a 2000-es évre már talán kellően ismertté és elfogadottá válhatott e lehetőség mind a fiatakorúak, mind pedig a felnőtt korúakkal kapcsolatos eljárásokban.

A vádelhalasztások kezdeti 1-2 ezres nagyságrendű alkalmazása az évek során lassú, de folyamatos növekedést mutatott 2004-ig. Ez annak fényében értékelendő, hogy a vádemelések száma eközben évről évre csökkent. Megvizsgáltuk azt is, hogy a többi „elterelési” megoldáshoz képest is jó eredménynek tekinthető-e az adott növekedés. A statisztikai adatok 2000 és 2004 között e jogintézményeknél nemhogy növekedést, de bizonyos esetekben az alkalmazási kedv csökkenését mutatták. Az egyéb „elterelési megoldás” alatt elsősorban a Be. 516. §-a szerinti „Bíróság elé állítás”, az 543. §-a szerinti „A tárgyalás mellőzése” intézményét valamint az 533. §-a szerinti „Lemondás a tárgyalásról” alkalmazását tekintettük. A kutatás eredményei szerint egyenletes és kiegyensúlyozott növekedést mutat a vádemelés elhalasztásának jogintézménye. Ehhez képest a bíróság elé állítás, valamint a tárgyalás mellőzésének elrendelése a 2001-es tetőzését követően folyamatosan csökken (a bíróság elé állítás számadatainak a 2004-es évben bekövetkezett enyhe emelkedése mellett). Ezek az eredmények egyértelműen mutatják, hogy a vádelhalasztás egyre kedveltebb a jogalkalmazók körében, és mind szívesebben alkalmazzák az eljárás egyszerűsítése ill. gyorsítása érdekében. A tanulmány a fenti összefüggéseket megyei bontásban is megvizsgálta. A kutatás eredményeit tartalmazó értékelő tanulmány elkészült és leadásra került.

2. MÁSODIK FŐIRÁNY: ÉLETKOR ÉS BŰNÖZÉS

Herczog Mária – Gyurkó Szilvia:

Európai áttekintés és elemzés a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolás áldozatává vált gyermekekről

Az áttekintés alapjául az Európa Tanács felmérése szolgált, amelynek értékelésére kutatónkat kérte fel a nemzetközi szervezet. A valamennyi ET tagországnak és a jelölt országoknak küldött kérdőív szándéka szerint azokat az intézkedéseket, jogszabály módosításokat kérte számon a tagországoztól, amelyeket a gyermekek kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásáról – gyermekprostitúcióról – szóló 1996-os I. és 2001. évi II. világkonferenciáján elfogadott ajánlások és vállalások alapján kellett volna a kormányoknak végrehajtaniuk. Ehhez kapcsolódtak az Európa Tanács időközben lefolytatott műhelymunkái és az 1997-ben, valamint 2000-ben megrendezett európai tanácskozásai is. A kérdőívre a tagországok kormányzati szerveinek kevesebb, mint a fele válaszolt, és a válaszok szerint – néhány országot kivéve – a vállalások és egyetértés ellenére sem történt alapvető változás. A legnagyobb hiányosságot a szakemberek, szülők, gyerekek és a szélesebb közvélemény informálásának, felkészítésének gyengesége jelenti. Emiatt változatlanul jelentős problémát jelent a gyermekkorúak kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolása. Ehhez jelentősen hozzájárul a gyermekszegénység, izoláció és alacsony iskolai végzettség az egyik oldalon, a kereslet okairól, és természetéről hiányzó felmérések, és a szükséges jogi szankciók érvényesítése a másikon. A trend egyértelműen a kereslet jobb megismerése, és ezzel összefüggésben a megelőzés, mert a gyerekkereskedelem, prostitúció ijesztő méreteket ölt, és becslések szerint jövedelmezősége meghaladja a drog kereskedelmét.

Herczog Mária – Gyurkó Szilvia:

A 2005. évben lefolytatott gyermekkorú elkövetőkről szóló kutatás empirikus adatainak további elemzése, különös tekintettel a gyermekkorúakra vonatkozó információkra

A kutatásnak különös aktualitást ad az IRM-ben készülő jogszabály, amely megvizsgálja a büntethetőségi korhatár leszállításának lehetőségét, illetve speciális intézkedések, lehetőségek bevezetését a 12-14 éves korosztály esetében is, büntetőjogi keretben és nem a gyermekvédelemben. A vizsgálat a várható szakmai és elvi vitákhoz is adhat érveket és adatokat. A 2005. évben folytatott empirikus vizsgálat mélyinterjúkkal történő kiegészítésére, illetve a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel tervezett fókuszcsoporthoz tervezett beszélgetések lefolytatására, valamint a kapott adatok további elemzéséhez a gyermekkorú elkövetőkkel kapcsolatba kerülő szakemberekkel (rendőrség, gyermekjóléti szolgálatok, gyámhatóság, iskola stb.) tervezett mélyinterjúk készítésére, az időközben bekövetkezett pénzügyi megszorítások miatt, ebben az évben nem kerülhetett sor. A kutatás korábbi eredményeit az adatok további elemzésével és szakirodalom feldolgozásával egészítettük ki. Az ebből készült – a korábbi tanulmányt módosító – bővített változat leadásra került. Sajnálatos tény, hogy a gyermekjóléti szolgálatokhoz a gyermekkorú és fiatalkorú elkövetők esetében sem jut el időben és megfelelő mennyiségben jelzés. Ugyancsak tény, hogy a szociális és gyermekvédelmi szakemberek és az oktatásban dolgozók sincsenek felkészülve a bűncselekményt vagy szabálysértést elkövetettek esetében a jó megelőző, kezelő programokra, amint ezt a vizsgálat eredményei is tanúsítják. Ugyanakkor az kevésbé valószínű, hogy a jogszabályi módosítások ezt az alapproblémát kezelni tudnák, pusztán azzal, hogy a büntető igazságszolgáltatás feladataként határozzák meg. A vizsgálat adatai alapján kimondható, hogy nem áll rendelkezésre elég szakember és elég speciális szakértelem, nincs olyan adatgyűjtés, elemzés, értékelés, amely lehetővé tenné, hogy a különféle problémákra célzott, hatékony megelőző és kezelő programokat tanuljanak, használjanak, és ezek eredményességét is mérjék. A kutatás egyértelmű következtetése az, hogy szükség lenne arra, hogy a mainál jóval több információ és elemzés készüljön, az adatvédelmi szabályok és a személyiségi jogok tiszteletben tartásával, amely alkalmas az egyéni és a típusos problémák felismerésére és kezelésére is. A bűnmegelőzési koncepciók és tervek a legtöbb településen nem vagy csak formálisan készültek el, ami ugyancsak nem segíti a gyermek- és fiatalkorúakkal folyó munkát és a szakemberek, intézmények együttműködését sem.

3. HARMADIK FŐIRÁNY: MIGRÁCIÓ ÉS KISEBBSÉGI PROBLÉMÁK

Póczik Szilveszter:

A nemzetközi migráció közbiztonsági kockázatai és a problematikus kisebbségek kriminológiája – elméleti alapvetés

A kutatás alapján készült „Elméleti aspektusok és kiindulópontok a nemzetközi migráció és kisebbségképződés kockázatainak vizsgálatához” című tanulmány bemutatja a globális nemzetközi migráció történelmi és mai tendenciáit, a migrációval kapcsolatos társadalomtudományi elméleteket, a migráció alváltozatait (munkaerő-migráció, kényszermigráció).

A tanulmány úgyszintén bemutatja az európai bevándorlás utóbbi évtizedekben érvényesülő trendjeit és kockázatait, a rendszerváltás utáni Magyarország bevándorlási problémáit és a külföldiek által megvalósított bűnözés néhány fontosabb mozzanatát, végül bírálja az EU-ban eddig érvényesülő migrációs politikát.

Finszter Géza – Dunavölgyi Szilveszter:

A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem nemzetközi jogforrásai. A terrorelhárítás szervezetei és taktikai megoldások

Az Európa Tanács országai nemzetközi összefogással kívánják eredményesebbé tenni a terrorizmus elleni küzdelmet. Elemeztük a terrorizmus visszaszorításáról szóló, Strasbourgban, 1977. január 27-én kelt egyezmény kihirdetéséről kiadott 1997. évi XCIII. törvényt, amely hazánkban is a belső jog részévé tette ezen egyezmény rendelkezéseit. A terrorizmus elleni küzdelemről, a pénzmosás megakadályozásáról szóló rendelkezések szigorításáról, valamint az egyes korlátozó intézkedések elrendeléséről kiadott 2001. évi LXXXIII. törvényben a Kormány felhatalmazást kapott arra, hogy egyes államokkal, azok természetes és jogi személyeivel, valamint egyéb szervezeteivel szemben rendelettel gazdasági, kereskedelmi, pénzügyi vagy egyéb tilalmat vagy korlátozást (a továbbiakban: korlátozó intézkedések) hirdessen ki. A korlátozó intézkedések bevezetésére a Magyar Köztársaság nemzetközi kötelezettségvállalása alapján kerülhet sor. Minden esetben ilyennek minősülnek azok a korlátozó intézkedések, amelyeket az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa határozatával fogadott el. Továbbá ide sorolhatóak az Európai Unió Tanácsának a közös kül- és biztonságpolitikai együttműködés keretében hozott Közös Álláspontjában bevezetett korlátozások, amennyiben azokhoz a Magyar Köztársaság Kormánya csatlakozott (társult).

Megállapítottuk azonban, hogy az alkotmányos büntetőjogi megoldások és a nemzetközi összefogás csak akkor számíthatnak sikerre, ha a demokratikus államok közössége egyeztetett kriminálpolitikai elvekben is képes megállapodni.

Elemeztük az Európa Tanács parlamenti közgyűlésének 1426. (1999.) számú ajánlását, amely annak a felfogásnak a dokumentuma, miszerint a jogállam nem kiszolgáltatott a bűnözés legveszedelmesebb formájának sem, hiszen a nemzetközi rendészeti együttműködés, az információcsere, az elkövetők kiadatásának gyakorlata alkalmas eszközei a terrorizmus elleni eredményes küzdelemnek. Fontos felhívást tartalmaz a dokumentum 11. pontja, amely arra figyelmeztet, hogy a jogállami értékek a terroristák elleni harcban sem adhatók fel. Az Európa Tanács 2002. júliusában elfogadott határozata a terrorizmus elleni küzdelemről leszögezte, hogy az államok elsődleges kötelessége minden ember megvédelmezése a terrorizmus támadásaitól. Ugyanakkor azonban minden antiterrorista intézkedéssel szemben követelmény a törvényesség, az önkény kizárása, beleértve a kínvallatás abszolút tilalmát is. A Tanács hosszú idő óta először érezte szükségét, hogy magukat hagyományosan demokratikusnak tekintő országokat erre a tilalomra ilyen nyomatékosan figyelmeztesse.

4. NEGYEDIK FŐIRÁNY: UTAZÓ BŰNÖZÉS

Windt Szandra:

A Határőrség és a Rendőrség felkészültségének megismerése mélyinterjúk segítségével – középpontban a képzés és a gyakorlat

Az utazó bűnözéssel kapcsolatos kutatások megalapozásául mélyinterjúk elkészítésével igyekeztünk a jelenséget körülhatárolni. Az interjúk során a képzés és a gyakorlat szereplőit kérdeztük, határőrökkel, rendőrökkel, valamint a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal főigazgató helyettesével beszélgettünk. Az interjúkban két nagy kérdéskört igyekeztünk körüljárni: az utazó bűnözést illetve a határon átnyúló bűncselekményeket, ennek keretében az embercsempészt és az irreguláris migrációt. A beszélgetések alapján egy differenciált kép rajzolódik ki az utazó bűnözésről. Ha az utazó bűnözést egy nagyobb fogalomként kezeljük, akkor ebbe tartozik a határon átnyúló bűnözés is. Utazó bűnöző lehet magyar állampolgár, aki nem a lakhelyén követ el bűncselekményt, valamint az is „utazik”, aki határt átlépve egy másik országban valósít meg büntetendő deliktumot. Az utazó bűnözés szűkebben értelmezett fogalma nem a legmarkánsabb bűnözési mód, kevésbé jellemző.

Antal Szilvia:

Az idegenrendészeti fogva tartás a magyar jogban. Az idegenrendészeti ítélet-végrehajtás helye a magyar joggyakorlatban

A szakirodalom feldolgozását követően került sor a tájékoztató anyag elkészítésére, amelynek fő tematikája a jogszabályok mentén, a témához kapcsolódó hazai joganyag konkrét esetekkel gazdagított, értelmező feldolgozása. A tájékoztató főbb fejezetei: az idegenrendészeti őrizet fajtái, az őrizet elrendelése, jogérvényesítés, valamint az őrizeteselek jogai, kötelezettségei. A kapcsolódó joggyakorlatot feldolgozása a vonatkozó szakirodalom — Helsinki Bizottság, szakcikkek — felhasználásával történt meg.

Finszter Géza:

A bűnügyi nyilvántartásoknak az Uniós rendőrségi együttműködésben játszott szerepéről – különös tekintettel az adatvédelemmel kapcsolatos jogharmonizációs feladatokra

A bűnügyi nyilvántartásoknak az Uniós országok együttműködésében játszott szerepéről az ORFK, a Belügyminisztérium és a Legfőbb Ügyészség szakembereinek közreműködésével tartottunk kerekasztal-konferenciát 2006. április 19-én.

A kerekasztal-konferencián a Német Szövetségi Rendőrség (BKA) képviselője is részt vett. A tanácskozás áttekintette a hazai jogi szabályozást, megállapítva azt, hogy az ellenőrzött szállítás körében a magyar megoldás nem minden esetben kíván meg ügyészi engedélyt, ami elmentmond annak az alkotmányos követelménynek, miszerint az állami büntető ígényről – akár ideiglenes jelleggel is – kizárólag igazságszolgáltatási hatóság döntése alapján lehet lemondani.

Felmerült továbbá, hogy a titokvédelmi szabályok gyakran komoly bizonytalanságot keltenek a közös akciókban résztvevő magyar bűnüldözési beosztottak számára, abban a tekintetben, hogy milyen információkat adhatnak ki az együttműködő külföldi hatóságok részére. Noha a titkos információgyűjtés egészének államtitokká minősítését elrendelő szabály hatályon kívül helyezésre került, de a szolgálati titokká minősítés az előbb jelzett dilemmát továbbra is fenn tartja. A megoldás a jövőbeni jogalkotástól várható, akkor, amikor a rendvédelem teljes joganyaga felülvizsgálatra kerül.

Kiss Anna:

Az Európai Ügyész szerepe a határon átnyúló bűnözés megfékezésében

Az EU pénzügyi érdekeit sértő csalás elleni hatékonyabb fellépés szükségessége miatt a Bizottság egy megfelelő hatáskörrel rendelkező európai ügyészi intézmény felállítására tett javaslatot, ezért ebben a témában Zöld Könyvet adott ki. A Zöld Könyv célja, hogy megkísérelje áthidalni a jogalkalmazási terület széttagoltságából adódó nehézségeket. Különös jellemzője, hogy nem egy bizonyos nemzeti rendszert vesz alapul, hanem olyan intézményt kíván létrehozni, amely a Közösség pénzügyi érdekeit a legjobban képes védeni, és az alapvető jogokat is a legmesszebbmenőkig tiszteletben tartja. Az EU pénzügyi érdekeit sértő csalás egyre nagyobb veszélyt jelent. Bár a Közösségen belül a törvénytelen ségek felderítését és kivizsgálását az évek alatt egyre bővülő és egyre megfelelőbb intézmények segítették, a bűncselekmények megelőzésére tett lépések, valamint a már befejezett cselekmények kivizsgálása önmagában nem bizonyult elegendőnek. Számos esetben a szervezett bűnözés áll az egyes elkövetések mögött, ahogyan azt az 1999-ben a Csalások Megelőzését Koordináló Iroda (UKLAF) helyébe lépett, és azóta önálló nyomozói hatáskörrel is rendelkező OLAF vizsgálati eredményei is bizonyítják. A Közösség pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények szerteágazóak, nagy horderejűek, számos tagállam nemzeti bíróságának joghatósága alá tartoznak. Ezért a megfékezésükhöz olyan, különös figyelemmel meghozott intézkedések szükségesek, amelyek kellő visszatartó erővel rendelkeznek. Ennek követelményét olvashatjuk az Amszterdami Szerződésben is. A Római Szerződés 280. §-a a Közösség pénzügyi érdekeinek védelmével kapcsolatban kimondja, hogy az e célból hozott intézkedéseknek hatékonyak, megfelelőnek és olyanokak kell lenniük, hogy mintegy lebeszélje az elkövetőt a cselekmény véghezviteléről. A Közösség a tagállamok és az adófizetők felé felelősséggel tartozik azért, hogy a csalást megvalósító bűncselekmények és a korrupciós ügyek bíróság elé kerüljenek. Az Európai Ügyész hatáskörébe kizárólag a Közösség pénzügyi érdekeinek sérelmére elkövetett cselekmények üldözése tartozik majd, ahogy ezt a 280. cikk is kimondja. Az ügyészi hatáskört számos más közösségi érdekkörbe tartozó kérdésre is ki lehetne terjeszteni, mint például az Euro védelmére, az európai közszolgálat szférájára, vagy a közösségi védjegy elleni cselekményekre.

Az Európai Ügyész jogköre: a nyomozati szak központi irányítása. A Zöld Könyv újdonsága, hogy egy közösségi szerv kezébe helyezné a büntetőeljárás megszervezését. Mind a nyomozati, mind a bírói szak során az Európai Ügyész által tett intézkedések a Közösségen belül mindenhol érvényesek lennének. Az Európai Ügyész intézményének felállítása nem hátráltatná a Közösségen belüli igazságügyi együttműködés mélyítését, sőt elősegítené a nemzetközi pénzügyi bűncselekmények elleni harcot.

Fülöp Ágnes – Kiss Anna:

**A nemzetközi jogsegély és a kiadatás elemzése
(Az igazságügyi együttműködés jellemzői a büntetőügyekben.
Az Eurojust szerepe)**

Az Európai Unió belüli általános kiadatási szabályokat korábban az Európai Kiadatási Egyezmény, és annak két jegyzőkönyve, a Schengeni Megállapodás, az Unió Kiadatási Egyezmény és az Unió Egyszerűsített Kiadatásról Szóló Egyezmény rendezték. Az utóbbi két egyezmény hatálybalépésének feltétele, hogy valamennyi Unió tagállam ratifikálja azokat. Ez eddig nem történt meg, és jelentősége mára homályba vész, hiszen az európai elfogatóparancs átvette szerepét. Az európai elfogatóparancs 2004. január 1-jén lépett hatályba. Az ezen időpont előtt előterjesztett kiadatási kérelmek ügyében elsősorban az Európai Kiadatási Egyezmény alapján kell eljárni. Az európai elfogatóparancs az Unió harmadik pillérében ismeretes jogi eszköz, az ún. kerethatározat formájában született. A kerethatározatot az Amszterdami Szerződés vezette be a korábbi, kudarcos ún. együttes fellépés helyett.

A Tanács kerethatározatát az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról 2002. június 13-án fogadták el a tagállamok, és 2004. január 1-jétől hatályos. Ekkortól a tagállamok két- vagy többoldalú, korábbi kiadatási egyezményeiket nem alkalmazhatják, illetve ilyen nem köthetnek, kivéve, ha annak rendelkezései az európai elfogatóparanccsal céljainak érvényesülését elősegítik, és hozzájárulnak az átadási eljárás megkönnyítéséhez. (31. cikk /2/)

Az európai elfogatóparancs célja a büntetőeljárás lefolytatása, illetve a szabadságvesztés büntetés, ill. a szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása végett a keresett személy elfogása és átadása. Az európai elfogatóparancs alkalmazási köre a legalább 12 hónap szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményekre, valamint a legalább 4 hónap szabadságelvonást tartalmazó büntetések esetén bocsátható ki.

Az állam- és kormányfők még 1999-ben határozták el, hogy a bűnözés elleni fellépést és együttműködést intenzívebbé teszik. Ekkor állították fel az Eurojust intézményét, amelynek tagjai egyrészt ügyészek, másrészt pedig velük azonos hatáskörrel rendelkező más magisztrátusok és rendőri vezetők. Feladata a nemzeti ügyészségek közötti együttműködés elősegítése, amely akár a közvetítői szerepre is kiterjedhet. A tagállamoktól függetlenül jogi személyként működik, és önálló belső szabályokkal, felelősséggel rendelkezik.

**5. ÖTÖDIK FŐIRÁNY:
KÖZHATALOM, KÖZÉRDEK SÉRELME ÉS ELKÖVETETT BŰNCSELEKMÉNYEK**

Irk Ferenc:

Globalizáció és a rizikótársadalom kihívásai. A jog lehetőségei és korlátai

A kutatás rendszerező összegezése:

- A tettek egyik része erkölcsileg értékelhető (értékes vagy értéktelen), míg másik része érték-közömbös. Ez igaz mind a társadalomra veszélyt nem jelentő, mind az arra veszélyesként felismert tettekre. Hogy mi a társadalomra veszélyes tett, azt a mindenkori uralkodó osztály (ami modern demokráciákban a parlamenti többséget, esetleg minősített

többséget jelent) definiálja, konvenciók, tapasztalatok és kockázatbecslései alapján kialakult szorongásai által.

- A társadalomra veszélyes tettek egyik része a büntetőjog eszköztára által kezelhető, másik része nem. Ez utóbbi csoportba tartozó tetteknek is egyik része, ha a büntetőjog által nem is, egyéb jogterületek eszköztárával kezelhető, míg másik része a jog által teljesen kezelhetetlen. Ezért meghaladottnak tekinthető az az álláspont, miszerint a büntetés ultima ratio, hiszen a büntetőjog eszköztárától eltérő eszközök esetenként alkalmasabbak lehetnek a jogi norma követésének elérésére (kikényszerítésére).
- A társadalomra veszélyes tettek egyik része a közvélemény biztonságérzetét nem befolyásolja, másik része gyengíti, súlyosabb esetben szorongást, ill. félelmet generál.
- A jogi normák alapvetően két csoportba sorolhatók: a valóságot követő (konzervatív) és a valóság változásaival együtt mozgó, a valóságot reformáló (modernizáló) normákra. A büntetőjog jellemzően az első (konzervatív) csoportba tartozik, már csak ezért is a rizikótársadalom gyorsan változó viszonyaira nem vagy csupán megkésve képes reagálni.

Parti Katalin:

A virtuális környezetszennyezés fogalma, az ebbe a körbe tartozó bűncselekmények összetétele, jogi és szakirodalmi (történeti) elemzés

A „virtuális” életszerűséget, valóságot jelent. Napjainkban azonban, az Internet és a Világháló megjelenésével új jelentést kapott a fogalom. A virtuális valóság kifejezés (VR mint Virtual Reality) ellenpárjaként használja a dolgozat a valós világ (RL mint Real Life) kifejezést, utalva arra, hogy a virtuális közösségek eredete a valós társadalom, a virtuális térben azonban némileg eltérően érvényesülnek a valós világ megszokott szabályai, más a virtuális közösség filozófiája, lényege és természete. A virtuális kommunák a hagyományos közösségek képére jönnek létre, azonban a VR és a RL szabályai és erkölcsi normái közé nem tehető egyenlőségjel. A tanulmány, a VR-t magyarázó filozófiákon keresztül bemutatja a World Wide Web mint tömegmédia hatását a személyiség alakulására.

6. HATODIK FŐIRÁNY: ÉLET, TESTI ÉPSÉG VÉDELME

Nagy László Tibor:

Futball-huliganizmus a fővárosban. A „Futball-huliganizmus és bűnüldözés” című kutatás kiegészítése a fővárosi empirikus adatokkal

Az idei kutatás során a korábban a megyékből beérkezett 414 ügyiraton túl 70 budapesti akta feldolgozása történt meg, amelyek közül 28 volt sporteseményekkel kapcsolatos bűneset. Így a korábbi adatokkal együtt részletes mélységű elemzésre került a futball-huliganizmus kritériumainak megfelelt 114 ügy (114 ügylap, 176 elkövetői és 127 sértetti kérdőív felvételével és számítógépes feldolgozásával), emellett feltárásra kerültek a kizárólag játékosok által elkövetett 54 bűneset lényeges jellemzői is. A kutatás tapasztalatai nyomán megállapítható, hogy hazánkban a futball-huliganizmus a sport-huliganizmust döntően, több mint 90%-os arányban meghatározó erőszakos kriminogén jelenség. A magasabb és az alacsonyabb osztályú csapatok mérkőzésein egyaránt előfordul, sokan azt szinte a labdarúgás elengedhetetlen részének

tekintik, és számottevő a latens esetek aránya is. A cselekmények legnagyobb része a mérkőzések alatt (49%), illetve azt követően (39%) valósult meg. Különösen neuralgikusak a találkozó utolsó perceinek eseményei. A játékvezetők és az asszisztensek rendkívül veszélyeztetettek a szurkolói agresszió által, a sértettek 29%-a közülük kerül ki, különösen az alacsonyabb osztályú mérkőzéseken. Komoly mértékben merül fel a sportolók felelőssége is. A sportrendezvényekhez kötődő ismertté vált bűncselekmények egyharmadát játékosok követik el, és ezen kívül is számos esetben akarva-akaratlanul feltüzelik, hergelik a nézőket, felkorbácsolják agresszív indulataikat. A jogszabályi háttér alapvetően megfelelő, ugyanakkor hiányoznak a hatékony szankciók, a kitiltás intézménye gyakorlatilag nem működik, csakúgy, mint általában a megfelelően működő beléptető rendszerek. Az utóbbi években a rendőrség a korábbi hibákból okulva sokkal szakszerűbben biztosítja a stadionok környékén a közrendet, illetve a kiemelt biztonsági kockázatú eseményeket. Alapvető változások azonban csak megfelelő kommunikációs technikák alkalmazásával, az erőszakmentes konfliktus-megoldási módszerek elsajátításával várhatók.

A vidéken elkövetett cselekményekhez képest a fővárosban gyakoribbak voltak a dolog elleni erőszakos magatartások (elsősorban a stadionok berendezéseinek megrongálása), valamint a rendezők bántalmazása, és nagyobb arányban fordultak elő NB I-es mérkőzéseken. Az elkövetők kilétét kevésbé sikerült megállapítani, akik között egyébként magasabb hányadot képviseltek a hazai szurkolók, mint a vidéki mérkőzéseken.

Nagy László Tibor:

A garázda jellegű bűnözés jogdogmatikai kérdései

A garázdaság az egyik leggyakrabban előforduló és határozottan emelkedő számú bűncselekmény az erőszakos bűnözés kategóriáján belül, amely sajátos jellemvonással rendelkezik, mivel az egyetlen olyan erőszakos deliktum, amelyet nem csak kizárólag személy, hanem dolog elleni erőszakkal is el lehet követni. E bűncselekmény szovjet példa alapján több mint fél évszázada, 1955 óta része büntető-jogrendszerünknek, és törvényi tényállása azóta több jelentős módosításon esett át. Számos iránymutatást célzó bírósági határozat közzétételére is sor került az idők folyamán, ennek ellenére megítélése meglehetősen vegyes, sokszor parttalan, gumijogszabály jellege napjainkig sem változott. Gyakran elméletileg alig elválasztható egyes szabálysértésektől, illetve egyéb bűncselekményektől. Ezáltal nem ritkán érezhető a gyakorlati jogalkalmazás bizonytalankodása, az egységes megítélés hiánya, amely így veszélyezteti a jogállamiság egyik alappillért, a jogbiztonságot is.

7. HETEDIK FŐIRÁNY: MAGÁNTULAJDON VÉDELME

Kó József:

A vagyon elleni bűncselekmények összetétele, jogi és szakirodalmi (történeti) elemzés

A tanulmány a vagyon elleni bűncselekmények főbb jellemzőit összegzi. A fogalmi meghatározások problémáján keresztül ütközteti a jogi és a kriminológiai definíciót. Bemutatja a vagyon elleni bűncselekmények szerepét a bűnözési trend alakulásában. Hosszú távú empirikus

adatok felhasználásával bizonyítja, hogy a trend alakításában meghatározó szerepet játszanak a vagyon elleni deliktumok. A hazai sajátosságok ismertetése során a szabálysértési és a halmozati cselekmények szerepét elemzi. A második részben a vagyon elleni és a gazdasági bűncselekmények szétválását mutatja be a Csemegi-kódextól a hatályos jogi szabályozásig.

8. FŐIRÁNYOKON KÍVÜLI KUTATÁSOK

Finszter Géza – Ligeti Miklós:

A rendőrségi törvény alkotmányos kontrollja, a rendvédelem alkotmányos szabályozása az Unióban

Megállapítottuk, hogy a rendőrségi törvény alkotmányos kontrolljának jegyében született határozatok – a törvényességi követelmények mellett – figyelemmel vannak a rendészeti hatékonyságra, vagyis arra, hogy a rendvédelmi szervek rendelkezzenek az erőszak monopólium alkalmazásának hatásos eszközeivel. A normakontroll összességében magabiztosabbá tette a rendészeti szervek működését, miközben javultak a törvényesség jogszabályi feltételei is. A határozatokból kiolvasható jövőre vonatkozó üzenet az lehet, hogy a magyar rendvédelemnek az alkotmányunkban is megfogalmazott centralizált, katonai típusú államrendőrségi formációja mindenben alkalmas arra, hogy ellentmondásmentesen illeszkedjen a demokratikusan működő államszervezetbe. Minthogy az 1949. évi XX. törvény a közigazgatásról nem szól, az a kérdés, hogy a rendvédelemnek miként kell integrálódnia a civil közigazgatásba, avagy mennyire kell megtartani az attól való távolságát – közelítve a honvédelemhez – csak egy új alkotmányozásban kerülhet napirendre.

A 2004. évi alkotmánymódosítás megszüntette a határőrség kettős jogállását és bevezette a rendvédelmi szerv fogalmát, a 2006. évi módosítás a rendvédelmi szervek kormányzati irányításának belügyminiszterre telepítését helyezte hatályon kívül, lehetővé téve ezzel az irányító jogkörök átadását az igazságügyi tárcának, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium létrehozását. Ugyanakkor ezek a változások nem mentek át a rendvédelmi szervezeti törvényekbe, és az érintett körben az alkotmányszöveg logikáját is megbontották. E fogyatékok kiküszöbölése nem az alkotmánybíráskodás, hanem egy új alkotmányozás feladata lesz.

Közelebbi kérdés, hogy a kormányzati struktúra 2006. évi átalakítása, illetve a rendvédelem tervezett reform értékű átalakítása (regionális szervezet, a határőrség és a rendőrség fúziója) lehetséges-e a kétharmados törvényeket magába foglaló rendészeti szervezeti jog módosítása nélkül. A rendvédelem jogára vonatkozó alkotmánybírási határozatok azt a meggyőződésünket erősítették, hogy egy ilyen reform jogállami keretek között csak politikai konszenzusra támaszkodó jogalkotással hajtható végre. Ha ennek a feltételei nem jönnek létre, akkor a reform elképzelések végrehajtásáról le kell mondani, hogy helyettük a működőképesség megőrzése, a korszerűsítés és a jobb finanszírozhatóság kerüljön napirendre.

Kerecsi Klára:

**„A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében”
című kutatás befejezése, zárótanulmány megírása**

Az OTKA által finanszírozott empirikus kutatás kérdőíves módszerrel tárta fel, hogy a hazai laikus és szakmai közvélemény hogyan viszonyul a jogkövetéshez, a szankciókhoz, miként vélekedik az erkölcsi szabályokról, a bűnelkövetés oksági hátterében lévő körülményekről, illetve mit tudnak, és mit várnak el a hazai büntető igazságszolgáltatás működésétől, és a helyreállító igazságszolgáltatás eszközeitől.

A kutatási program empirikus adatfelvételi szakaszában két kutatás lefolytatására került sor:

a.) az 1200 fős reprezentatív lakossági mintán történő lekérdezésre, és
b.) 512 ügyész, ügyészségi titkár és fogalmazó körében postai úton történő kérdőív lekérdezésre. A két blokkból álló kérdőív első blokkja demográfiai és területi jellemzőkkel kapcsolatos kérdéseket tartalmazott. A kérdőív speciális részét képezte az a 24 – többségében összetett – kérdésből álló kérdőív blokk.

- A felmérés eredményei jelzik, hogy – a szakmai tapasztalatokkal szemben – az átlagemberek jelentős része úgy véli, hogy folyamatosan és gyorsan növekszik a bűnözés.
- A megkérdezettek kiemelkedő mértékben túlbecsülik az erőszakos cselekmények arányát és gyakoriságát az ismertté vált bűncselekmények körében.
- A megkérdezettek többsége a súlyos erőszakos bűncselekményeknél is úgy gondolja, hogy az ilyen cselekmények elkövetőit a hazai bíróságok nem szabadságvesztésre ítélik – azaz sokkal enyhébbnek gondolják a büntetéskiszabási gyakorlatot, mint amilyen az a valóságban.
- Az emberek jelentős része úgy gondolja, hogy punitív válaszokkal csökkenteni lehet a bűnözést. Ugyanakkor azt is tapasztaltuk, hogy a megkérdezettek ezt nem az egyetlen lehetséges válasznak tekintik a bűnözésre. A lakossági attitűdök a szabadságvesztés szélesebb körű alkalmazására legalábbis ambivalensnek tekinthetők.
- Az átfogóbb szociálpszichológiai összefüggések körében mindkét mintasokaság megkérdezetteinek többsége egyetértett azzal az állítással, hogy „a jogszabályok adta kiskapuk mindaddig kihasználhatók, amíg ténylegesen meg nem sértjük a jogi előírásokat”. A válaszok alapján feltételezhető, hogy nem csupán az átlagemberek, de a szakemberek is bizonytalanok a jogi és erkölcsi szabályok kollíziója esetén. A lakossági mintában tapasztalt megoszlások alapján feltűnő volt, hogy relatíve milyen sokan hisznek a jog erejében, és milyen kevesen a vallás-erkölcsi szabályokat megerősítő szerepében, és „eltűnnek a gyepük” a magatartás-reguláló eszközök területei között, és ott is a jogi szabály érvényesülésére hagyatkozunk, ahol az erkölcsi szabály reguláló erejének kellene érvényesülnie, illetve elegendő is lenne, ha ez érvényesülne. A válaszok az emberek között érvényesülő bizalom alacsony szintjét jelzik. Öt nagy személycsoport létezik, akikkel nem szívesen élnének az emberek egy szomszédságban, és akiket a megkérdezettek – életkortól függetlenül – egyaránt elutasítottak: (1) a kábítószerfogyasztó, (2) a prostituált, (3) az alkoholist, (4) a büntetett előéletű és (5) a HIV/AIDS pozitív személy.
- A kutatás adatai a helyreállító igazságszolgáltatás lakossági elfogadottságát illetően vegyes eredményeket hoztak. A lakosok életkoruk, nemük és lakóhelyük függvényében eltérően ítélik meg a helyreállító igazságszolgáltatás eszközeinek hasznát, és alkalmazásának szükségességét. Ugyanakkor a kérdésekre adott válaszok egybevetése alapján nyitottság is tapasztalható, mely nyitottság sokkal szélesebb körű, és célzott információk, valamint meggyőzés révén remélhetőleg elfogadássá transzformálható. A

szakemberi minta válaszaiból – bár a minta nem reprezentálja az ügyészségen dolgozó szakemberek teljességének véleményét – nagyon határozott támogatást kapott a jóvá-tétel és a helyreállítás gondolata.

Irk Ferenc – Barabás A. Tünde – Windt Szandra – Kovács Róbert:

A „Situációs bűnmegelőzés” című (AGIS) 2005-ben megkezdődött kétéves nemzetközi kutatás esedékes tárgyévi feladatainak elvégzése

A program célja az épített környezet és a bűnözés valamint a bűnözéstől való félelem kapcsolatának vizsgálata volt. A projekt kiemelt figyelmet szentelt az épített környezet megújítását célzó város-rehabilitációs programok bűnmegelőzési hatásainak. A nemzetközi teamben brit, holland, német, lengyel és magyar szakemberek vettek részt. Az összetett célok vizsgálata komplex kutatási módszertant tett szükségessé, amely így lakossági megkérdezésből, szakértői interjúkból és területbejárásból (nemzetközi szakértőkkel és a helyi hatóságok képviselőivel) épült fel. A projekt minden országban egy kiválasztott problémás területen folyt. A hazai helyszín Békásmegyer volt, kontroll mintának a lakossági megkérdezés során a Római (Pók utcai) lakótelepet választottuk. A nemzetközi projekt jelenleg is folyik, lezárása 2007 első felében várható. Elsőként a hazai zárótanulmány készült el, ebben a pillanatban csak ennek eredményei ismerhetők.

A hazai vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy Békásmegyer társadalma a többé-kevésbé homogén épített környezet ellenére összetett. A lakótelep esetében az egyes épületek, kisebb övezetek lakóinak összetételét olyan történeti-társadalmi tényezők határozzák, mint, hogy mely épület volt eredetileg szociális bérlakás, mely volt szövetkezeti vagy magántulajdonú és mely tartozott a Belügyminisztérium, illetve a Honvédelmi Minisztérium lakókijelölési jogkörébe. Ennek megfelelően a lakótelepen jobb és rosszabb környékek egyaránt vannak. A lakosság a lakótelepen elsősorban az elhagyatott, sötét helyektől tart (pl. aluljáró, a kocsmák és a piac környéke kelt félelmet a lakosságban). Összességében a mintaterület (Római) és vizsgálati terület (Békásmegyer) esetében a félelem mértékében nincs jelentős különbség. A lényegesen magasabb státuszú lakossággal rendelkező Római lakótelepen ugyanakkor kritikusabb a lakosság az intézményrendszerrel szemben. A szakértői interjúk keretében a rendőrség és az önkormányzat, illetve egyes civil szervezetek képviselőit kérdeztük. A rendőrség és az önkormányzat szemében összességében Békásmegyer nem különül el a kerület más részeitől. Ennek ellenére a rendőrségnek önálló körzeti megbízotti irodája van, és az önkormányzat is megvalósított egy főtér felújítási programot. Az önkormányzat egyes intézményei, szervezeti egységei esetében az általánostól eltérő képet tapasztaltunk: az oktatási, építési hatósági vagy városgondnoki munka szempontjából ténylegesen elkülönül. Ezen belül például a városgondnoki szolgálat egyfajta napi rendszerességű járőrözést jelent, feladata a tapasztalt problémák orvoslása, a hatósági eljárás megindítása, annak kezdeményezése.

Az interjúk alapján a drogfogyasztás tűnik az egyik legsúlyosabb problémának, bár mértéke nem feltétlenül súlyosabb, mint akár a kerület más részein. Emellett a lakótelep nagy parkolói jelentenek speciális bűnügyi kockázatot, mint a lopott autók „parkoltatási” helye, illetve, az itt található nagyszámú ellenőrizetlen gépkocsi „kínálat”. Az önkormányzat és a rendőrség között jó együttműködést tapasztaltunk. Az önkormányzat az átlagosnál nagyobb erőfeszítést fordít a közbiztonságra: közbiztonsági koncepciót alkotott, bűnmegelőzéssel foglalkozó alpolgármesterrel és bűnmegelőzési referenssel rendelkezik.

A szakértői interjúk nagyon ellentmondásos képet festettek Békásmegyer társadalmáról. A hatóságok panaszkodtak az érdektelenségre, ugyanakkor világos képet kaptunk arról is, hogyan képesek e közösség megszervezni magát egy-egy konkrét esetben, illetve anyagi áldozatokat hozni valamely hasznos cél érdekében. A civil szervezetek közül a polgárőrség éppen

leszállóágban van, újjászervezés előtt áll. Ebben már az önkormányzat felelős vezetői is szerepet játszhatnak. A rendőrség is szívesen látna partnerként egy megerősödött helyi polgárőrséget. Nagyon más a szerepe a Máltai Szeretetszolgálatnak és az általa üzemeltetett játszótéreknek. Ezek egy fontos ponton, a gyerekek ellenőrzött, irányított szabadidő eltöltésén keresztül segítenek.

A bejárás során megismerkedtünk a lakótelepi környezettel, annak egyes sajátos helyeivel, ezen belül a kiemelten problémásnak tartottakkal, mint például a piac, amelyet önálló vagyongvédi szervezet biztosít. Láthattuk, hogy a lakótelepen gyakorlatilag teljessé vált az épületek szigetelése, illetve megújult a főtér, amely egy iskola környékének biztonságát is javítja. A külföldi szakemberek számára meglepő volt, hogy miközben nyugaton ilyen, lakótelepi környezetben döntően csak leszakadó társadalmi rétegek találhatóak, nálunk a meglátogatott lakásban stabil egzisztenciájú középosztálybeli család élt. Átvehető tapasztalatként a rendőrségnél kifejlesztett, de csak a harmadik kerületben alkalmazott kockázatelemző szoftvert jelelték meg, amely a járőrök irányítását is segíti.

B/ A LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Finszter Géza – Fülöp Ágnes:

A közlekedési jogalkalmazás egységességének és hatékonyságának vizsgálata és továbbfejlesztése

A kutatási program megvalósítására két konferenciát szerveztünk. 2006. február 23-24-én 'A vasúti, vízi, légi közlekedési balesetek bizonyítási és jogi kérdései' címmel, illetve november 9-10-én. Ez utóbbi témája: A közúti közlekedési balesetek bizonyítási és jogi kérdései. Mindkét konferencián rendőrök, ügyészek és bírók vettek részt. Az elsőn mintegy 110, a másodikon 150-160 fő jelent meg. A téma iránti érdeklődés egyébként a társszervek körében is jelentős. Együttműködés alakult ki a Legfőbb Ügyészség Büntetőjogi Főosztályával, illetve a jövőben az Oktatási Főosztály is szeretne közvetlenebb kapcsolatot kiépíteni velünk. A program keretében 2006 februárjában megjelent tanulmánykötetet oktatási anyagként megkapta felhasználásra a Rendőrtiszti Főiskola, illetve kérte a Közlekedési Bírák Egyesülete.

Kerezi Klára – Antal Szilvia:

A büntetések foganatba vételének, végrehajtásuk megkezdésének szabályozása magyar és nemzetközi összehasonlításban. Javaslat a szabályozás korszerűsítésére

A magyar jogszabályok meglehetősen szűkszavúan és szétszabdaltan kezelik a foganatba vételre vonatkozó szabályokat. Régi, kijavításra szoruló, illetve már eltörölt jogszabályok helyén keletkező betöltetlen ürrrel találkozni a téma feldolgozása kapcsán. A szétszabdaltság joghézagokat, és azonos feladatok egymásnak ellentmondó előírásait is tartalmazza. Ez a végrehajtás feladatát megnehezíti, illetve hátráltatja az egységes jogalkalmazást. Mindez bizonytalansághoz és egyéniesített jogértelmezéshez vezet.

A kutatás során először büntetési nemenként a hatályos hazai joganyag feldolgozása történt meg (szabadságvesztés, közérdekű munka, pénzbüntetés, mellékbüntetések, illetve plusz egy fejezetként a nem állami végrehajtás területe), minden fejezetben rávilágítva a joghézagokra, átfedésekre, a gyakorlati életben felmerülő hibákra. A munka háttérének biztosításához egy kerekasztal-beszélgetés szervezésére is sor került, amelyen a végrehajtás különböző területei által érintett szakemberek vettek részt. A témához kapcsolódóan konzultáció történt a Legfőbb Ügyészség illetékeseivel, akik a korábban általuk a témában készített, lezárt kutatásaik rendelkezésre bocsátásával nyújtottak segítséget. Ezzel párhuzamosan elemzésre került a német joganyag is, az azonosságok és különbségek feltárása érdekében.

A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a legfőbb probléma eredője az a helyzet, amelyben a büntetés foganatosításával, végrehajtásával érintett valamennyi szerv adatbázisa zárt, azok között átjárás, összekapcsolódás (akár csak eseti jelleggel, egy elítélt köré csoportosulva) sincs. Kétségtelen, hogy a személyes adatok zártan kezelése az érintettek érdekeit és személyiségi jogait védi. Ugyanakkor az adatok beszerzése gyakran csak egy hivatalos csatornán keresztül működik, amelyből eredő információkat több más szervezet is igényelné. Mindemellett minden szervnek hosszú időbe és rengeteg energiába kerül ugyanazon adatokat megszerezni és kezelni. A megoldás természetesen az lehetne, ha a legalább azonos ügyön dolgozó szakemberek betekintheznének egymás adatbázisaiba.

Finszter Géza – Kerezi Klára – Gyurkó Szilvia:

Közbiztonsági stratégia és kriminálpolitika. Az OKRI 1993-as koncepciójának utóélete

Az OKRI által 1993-ban kidolgozott Koncepció különbséget tett elméleti és gyakorlati kriminálpolitika között. Az utóbbi szerkezetéről azonban nem szólt. A lefolytatott kutatás során ezt a belső struktúrát igyekeztük feltárni.

A.) A gyakorlat első szintjét reagáló kriminálpolitikának neveztük, ami magába foglalja a bűnüldöző és igazságszolgáltatási szerveknek a bekövetkezett jogsértésekre adott válaszai összességét. Ezek a válaszok egyedi döntésekben jelennek meg, amelyekből kiolvasható

- egyfelől az igazság megállapításához vezető bizonyítás színvonala, a bűnüldözés technikai felkészültsége,
- másfelől pedig a törvényesség biztosítása, az állami büntető igény érvényesítésének differenciáltsága, az eljárási garanciák épsége, az eljárások gyorsasága és a pertakarékosság.

B.) A következő szint a tervező kriminálpolitika, ami tartalmazza a törvényhozásnak és a kormánzatnak a bűnözés prognózisaira épülő jogalkotási terveit, a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás szervezetfejlesztési elképzeléseit és a működésük finanszírozását. Ezek lehetnek

- egyfelől a pillanatnyi kihívásokra adott rögtönzések, törvénymódosító javaslatok, szervezatkorszerűsítési lépések, költségvetési támogatások növelése vagy csökkentése, rövid távú elgondolásokat rögzítő kormányhatározatok és egyedi intézkedések,
- másfelől pedig reális állapotanalízisre épülő stratégia-tervek, hatástanulmányokkal támogatott törvényjavaslatok és országgyűlési határozatok.

C.) A harmadik szint a közbiztonsági stratégia, ami már túllép a szűken felfogott büntető jogalkotás és jogalkalmazás világán, kiterjed a politikai szférára, a civil társadalom, valamint a gazdasági élet intézményeire és cselekvési formáira, továbbá a társadalmi bűnmegelőzésre és a közigazgatásra is. A stratégia egyes elemei megjelennek

- egyfelől a politikai pártok programjaiban, a gazdasági folyamatok támogatásaiban, a civil mozgalmak törekvéseiben, a társadalmi bűnmegelőzés fórumaiban, a közvélemény értékelésében,
- másfelől a kormányprogramokban, parlamenti határozatokban, az önkormányzati és államigazgatási döntésekben, valamint a reagáló- és a tervező kriminálpolitika gyakorlatában.

Míg a reagáló kriminálpolitikában sikereket, a tervező kriminálpolitikában részeredményeket könyvelhetünk el, addig a közbiztonsági stratégia megalkotásához vezető úton még nem indultunk el. A kutatás során felmerült, hogy újabban a kockázat-társadalomról született felfogások felvetik egy általános biztonsági stratégia igényét is, amelyben a bűnözés fenyegetései mellett helyet kapnak a természeti és a társadalmi környezet veszély-forrásai, a globalizációtól a klímaváltozásokig szinte minden, az embereket vagy az emberiséget fenyegető veszélyeztető tényező. Nem tagadjuk ennek a szintnek az elméleti fontosságát, de megjegyezzük, hogy az ilyen szellemben fogant 2073/2004. számú kormányhatározat sorsa jól mutatja, hogy az absztrakciónak ez a szintje alkalmatlan arra, hogy az államszervezet számára végrehajtható és távlatos feladatokat határozzon meg. Viszont az absztrakciós szint túlságosan alacsonyra helyezése, bár a cselekvőképességet megnövelheti, de a döntések megalapozottságát és időtállóságát igen csak kérdésessé teszi. Ez a veszély akkor fenyeget, amikor az államszervezetet vállalkozás módjára akarjuk alakítani, amikor egyetlen kritérium a jövedelmezőség. Ilyen úton jár a 2118/2006. (VI. 30.) számú kormányhatározat, amely az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakításokról és az azokat megalapozó intézkedésekről szól. Már a cím is jelzi, hogy a határozat – egyéb területek mellett – a közbiztonságot közvetlenül érintő szervezeti kérdések megoldását egyetlen szempontnak, a finanszírozásnak rendeli alá. A költségvetés persze teremthet szükséghelyzetet, de az nem a reformok ideje. Dolgozatunk végkövetkeztetéseként javaslatot teszünk egy közbiztonságról szóló törvény megalkotására, amely fundamentuma lehetne a hiányolt stratégiának. Ez a törvény kormányzati ciklusokon át, 10-15 évre szóló jogalkotási-, szervezeti- és működési fejlesztéseket határozná meg a bűnmegelőzés, a rendvédelmi igazgatás és az igazságszolgáltatás számára.

Póczik Szilveszter:

A terrorizmus kriminológiája, elméleti alapvetés

A kitűzött határidőre a terrorizmus pszichológiai és viselkedéstudományi elméletei feldolgozásra kerültek. A kutatás során megállapítható, hogy a pszichológia elméletek a terrorisztikus magatartást, mint egyfajta lelki deformációt közelítik meg. Az ösztönelméleti megközelítések körében a freudista megközelítés mellé az etológiai megközelítés társul. A frusztráció/agresszió elméletében (FA hipotézis) az egyéni szándékok megghiúsulása hívja elő az agresszív magatartást. A társadalmi tanulás elmélete szerint a viselkedési minták elsajátítása a viselkedési mód és a következmények mérlegelésével történik. Érdeemes még megemlíteni az agresszió kognitív elméletét, a nemzedéki konfliktusok elméletét, vagy a nárcizmus elméletét is. Az elmélet és modellalkotás későbbi szakaszában előtérbe nyomul az empirikus ellenőrizhetőség és az operacionális alkalmazhatóság kérdése. Ennek megfelelően részletkérdések kerültek az érdeklődés középpontjába. Összességében elmondható, hogy a pszichológiai kutatásban az erőszakos magatartásról megfogalmazott megállapítások ugyan elméletileg és empirikusan többé-kevésbé megalapozottak, csak éppen nem vonatkoztathatóak terrorizmusra. Ebből a csapdából való kiszabadulás útja az egyes terrorizmusok részletekbe menő tanulmányozása, egyedi politikai és társadalmi jelenségként kezelő szemlélet lehet, amely a biztonságpolitikai, bűnmegelőzési, rendészeti, igazgatási, társadalmi és politikai tekintetben ugyan-

csak egyedi, operatív megoldások lehetőségeit keresi. A kutatás folyamán kiviláglott, hogy a témában még olyan mennyiségű nemzetközi szakirodalom vár rendszerezésre, áttekintésre és értékelésre, hogy az elméletek feldolgozását 2007-ben is folytatni kell, különös tekintettel a politikatudományi, szociológiai elméletek valamint a kiegészítő részelméletek által felvetett kérdésekre.

C/ AZ OSZTÁLYOS MUNKATERVEKBEN SZEREPLŐ LEZÁRULT KUTATÁSOK

Empirikus vizsgálat a prostitúció körüli élődsi jellegű bűncselekményekről

A kutatás a prostitúció, és a prostitúcióval kapcsolatos bűncselekmények (a Btk. 205. §-ában foglalt üzletszerű kéjelgés elősegítése, a Btk. 206. §-ában foglalt kitartottság, a Btk. 207. §-ában foglalt kerítés bűncselekménye) vizsgálatát tűzte ki célul. Az empirikus vizsgálat a 2000-2005 évben jogerősen befejezett ügyekre, és az ország összes megyéjére kiterjedt. A munka az ügyészégi házi iratok valamint a nyomozati iratok tanulmányozása alapján, adatlapos feldolgozással folyt. A kutatás során összesen 180 akta manuális adatrögzítéses feldolgozása történt meg Budapest összes kerületéből, valamint 6 megyéből. Feldolgozásra vár még az ország többi megyéjéből érkezett összesen kb. 50 ügy. A kutatás a kutatásvezető betegsége miatt többhetes késéssel kezdődhetett meg. A kutatás első része a probléma elméleti jellegű megközelítést adja, a vonatkozó nemzetközi dokumentumok és az európai szabályozási modellek áttekintésével, beleértve a prostitúcióra vonatkozó és a prostitúcióval kapcsolatos bűncselekmények magyar jogi szabályozását is.

A kutatás második része a kriminálstatisztika és a gyakorlati problémák, empirikus adatok elemzését foglalja magában. E körben, az ügyészségek által rendelkezésre bocsátott akták adatainak elemzésével, elsősorban pedig a bűncselekményre, az elkövetőre, a sértettre és az eljárásra vonatkozó adatok vizsgálatával foglalkozik. A kutatás különös figyelmet szentel az ún. sérülékeny sértetti csoportoknak, az elkövető-sértett közötti kapcsolatnak, a függőség és erőszak formáinak.

A filmek hatása a fiatalok érzelmi-kognitív világára

A korábbi kutatások eredményeinek másodlagos elemzése mellett a kutatás során sikerült támogatást szerezni egy saját vizsgálat elvégzéséhez. A beszámoló első része az általunk végzett vizsgálat eredményeit ismerteti, a második részben a szakirodalmi feldolgozás, és a média kutatás új szempontok szerinti értelmezése található. A mi vizsgálatunkban egy három filmrészletből összeszerkesztett vizsgálati anyag vetítésére került sor. A 3x10 perces képsorok agresszív, szorongásos és vidám elemeket tartalmaztak. A vetítés alatt elsősorban a gyerekek pulzusszámának regisztrálása történt meg. A három filmrészlet alatt produkált vegetatív reakciók más és más személyiség-jellemzőkkel mutattak, illetve nem mutattak összefüggést. Az általában nem tévénézőkre szignifikánsan kevésbé hatott az agresszív tartalmú részlet. Úgy tűnik, hogy ők nem akarták átélni a jeleneteket, és nem azonosultak a látottakkal. A szakirodalmi feldolgozás eredményei szerint egyre inkább előtérbe kerülnek a vegetatív, vagy idegrendszeri paramétereket vizsgáló kutatások, és az egyre pontosabban mért fiziológiás jellemzők új pszichodinamikai értelmezései. Ebben az összefüggésben véleményünk szerint az

agresszív tartalmakkal történő találkozás során bekövetkező fiziológiás válasz kognitív értelmezése, ill. ennek befolyásolása lehet a kulcs a probléma megoldásához.

A gazdasági bűnözés pszichológiai vetületei

A tanulmány a fogalmi keretek meghatározása után bemutatja a fontosabb megközelítési módokat. Részletes elemzésre kerülnek a modern ökonometriában megjelent elméleti modellek. A modellek a bűnözői magatartást elemzik, illetve mutatják be abban a megközelítésben, hogy ezek a cselekvések nem választhatók el a normális gazdasági működéstől, és a racionális döntések elmélete alapján jól magyarázhatóak. Az alkalmazott modellek magyarázó ereje jobb, mint a szokásos szociológiai, pszichológiai elméleteké, és az elemzések jobban figyelembe veszik az egyén pszichológiai jellemzőit, mint a pusztán a pszichés működésre támaszkodó elméletek.

Az igazságügyi szakértő szerepe az internetes bűncselekmények nyomozásában (2005–2006)

A kutatás a 2005–2006. évi aktaelemzés eredményeinek felhasználásával történ. A szakértői feladatok a tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntette kapcsán kerültek elemzésre. Ennek oka egyfelől, hogy a technikai kihívások miatt az informatikai szakértőnek fontos és majdnem minden esetben biztos szerepe van a nyomozás során. Másfelől, az életkor és a pornográfia fogalmi elemeinek meghatározásában az orvos-szakértő kap szerepet. Végül, de nem utolsó sorban, az elkövető elmeállapotának vizsgálatára a pszichológus-szakértőt hívják segítségül („pedofil“ elkövetők). Az igazságügyi szakértővel kapcsolatos megállapítások a Tiltott pornográf felvétellel visszaélés az interneten c. munka külön fejezetét képezik.

Kábítószer-fogyasztás és gépjárművezetés

Az Ifjúsági-, Család-, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium támogatásával (KAB-KT-05-020) lefolytatott vizsgálat célja annak feltárása volt, hogy a kábítószer hatása alatt történt gépjárművezetésnek, illetve a szerhatás alatt történt közúti baleset okozásának melyek a hazai jellemzői. A jelenség jóval elterjedtebb, annál, mint amit a statisztikai adatok mutatnak. Például 2004-ben 94, 2005-ben pedig az ERÜBS adatok szerint 79 olyan közlekedési bűncselekmény történt, amelyet kábítószer vagy kábító hatású anyag hatása alatt követtek el. A kutatásban során a dokumentumelemzés módszerét alkalmaztuk, kiegészítve kérdőíves felméréssel és szociológiai mélyinterjúkkal. A dokumentumelemzésbe bevont 53 elkövetőből 30 (56,6%) a fővárosban követte el a bűncselekményt. Az 1999. március 1. és 2005. március 1. között kábítószer hatása alatt közlekedési bűncselekményt elkövetők ügyiratát tekintettük át és elemeztük. Az adatgyűjtés mélyinterjúk felvételével egészült ki, amelyet igazságügyi toxikológus szakértőkkel, partikon, szórakozóhelyeken tevékenykedő utcai szociális munkásokkal készítettünk. A közlekedésrendészet munkatársaival, illetve járőrökkel kérdőívet töltettünk ki.

A vizsgálat kiterjedt a jelenség jogi eszközökkel történő kezelésének nemzetközi gyakorlata elemzésére is. Habár a kábítószer hatása alatt történő gépjárművezetés minden országban szabálysértésnek vagy bűncselekménynek minősül, jelentős különbségek mutatkoznak a rendőrök gépjárművezetőkkel kapcsolatos ellenőrzési joga, az érintett kábítószerek és az alkalmazható szankciók tekintetében.

A Schengeni acquis háttéranyag gyűjtése, a magyar és nemzetközi szakirodalom megismerése

A dolgozat a kezdeti lépésektől mutatja be a biztonsági deficit csökkentésére tett lépéseket. Bemutatja a schengeni rendszer területi és területen kívüli szűrőrendszerét, a schengeni joganyag részeit, továbbá egy a schengeni rendszerről szóló magyar és nemzetközi bibliográfiát tartalmaz. Az áruk, a tőke és a szolgáltatások minél akadálymentesebb áramlása mellett a személyek szabad mozgását – elsőként hangsúlyozottan a munkaerőét – is valamilyen módon biztosítani kellett. Ezzel azonban egy olyan előre nem látott szellem szabadult ki a palackból, amelynek visszazárása ma már lehetetlen. Korlátainak meghatározása és kialakítása emellett egyre nagyobb energiákat – és nem utolsósorban pénzt – emészt fel. A „határtalan” Európa víziója mellett ott van a valóság: a területi főhatalmat gyakorló és a közrendért felelős államok szuverenitásának védelme, a belépő, illetve a nemkívánatos külföldiek kiszűrése, a bűnözők elfogása.

Az EU COST kutatói együttműködési programja által támogatott A/21-es, a resztoratív igazságszolgáltatás nemzetközi lehetőségeit vizsgáló kutatás

A kutatás az Európai Unió COST A/21 programja keretében a „Training models of legal professionals” c. kutatás eredményeit tartalmazza. A COST A/21-es programja a resztoratív igazságszolgáltatással foglalkozik, és célja, hogy a különböző uniós, ill. várományos országok kutatóit együttműködésre készítse a resztoratív igazságszolgáltatás területén. Ennek keretében elősegíti kutatási kooperációk létrehozását, egymás tapasztalatainak és eredményeinek megismerése érdekében, és azt kívánja elérni, hogy az EU-s ajánlásokban is megfogalmazott kárhelyreállítás gondolata és gyakorlata minél szélesebb körben terjedhessen el az európai országok jogalkotásában és jogalkalmazásában.

A COST A21 keretében zajló kutatásunk célja a különböző képzési rendszerek megismerése, és működőképességük, eredményességük vizsgálata volt. Ennek érdekében a képzés megvalósulását a resztoratív igazságszolgáltatás (RJ) szereplőinél szakmánként vizsgáltuk meg. Ahhoz, hogy megérthessük a képzés rendszerét, meg kellett ismernünk az adott országban alkalmazott RJ formát. Szakmai vita alapján a következő szakmák megkérdezésére esett a választás: ügyészek, ügyvédek, bírák, és más jogi végzettségű személyek. A kérdéseket kérdőívben tettük fel, minden szakma tekintetében külön-külön. Rákérdeztünk a képzés jellegére is, így hogy kötelező-e, hogy milyen formában zajlik, hogy mely területen ki végzi, mire fókuszál inkább, a gyakorlatra vagy az elméletre, stb. A kérdőívre összesen 16 országból kaptunk választ. Bár ez a válaszadási arány semmiképpen sem tekinthető reprezentatívnak, azonban jól tükrözi Európa különböző országainak eltérő megoldásait, és gyakorlatát, ami több körülménnyel is összefügg, így a helyi jogrendszer sajátosságaival (pl. common law versus strict legalitás), a nemzeti hagyományokkal, a korábbi politikai – gazdasági helyzettel (volt szocialista, fejlődő, fejlett).

Mindez alapvetően azt mutatja, hogy gyakorlatilag a képzéseknek nincs egységes jellege. Ez természetesen nem is várható el, hiszen maga a mediáció szabályozása és megvalósítása is országonként meglehetősen eltéréseket mutat. Ugyanakkor, különösen a TÁE vonatkozásában még kevés tapasztalattal rendelkező országok számára mindenképpen jó lenne valamilyen iránymutatás a témában, akár a könnyebb megvalósítás érdekében, akár azért, hogy a más országokban már megtapasztalt buktatókat elkerülhessék. A rendszerezés alapjául szolgálhat-

na pl. a szakmánkénti oktatás, mint kiindulópont. Emellett nyilvánvalóan figyelembe venni azt a sajátosságot, hogy a mediáció bonyolítása szakemberek kezében van-e, vagy laikusokéban (pl. Norvégia). A szakképzés mellett eltéréseket mutathat a mediációban ellátandó feladat alapján is. Így az észlelő, javasló, ellenőrző, nyomkövető stb. feladatok ellátását végző szakmáknak rövidebb kurzusok, tréningek elvégzése is elégséges lehet ahhoz, hogy feladatukat jól láthassák el. Ennél jóval összetettebb ismereteket kíván a mediátorként való működés, hiszen ez gyakorlatilag egy új szakmaként fogható fel. Ezért megfontolandó lenne legalább egy képzési iránymutatás kidolgozása. Vagyis jónak tűnik az a gyakorlat, hogy a legtöbb képzés posztgraduális. Ugyanakkor fontos kérdés a mediációval kapcsolatos képzés terjedése a felsőfokú oktatásban, hiszen ez egyrészt hozzásegíthetne a mediáció, mint alternatíva jobb elfogadásához, és ezzel gyakoribb alkalmazásához, másrészt az érintetteket ismertetné egy új szakmai iránnyal. Mindezt jól kiegészíthetné pl. egy nemzetközi tapasztalatcsere, és a mediációban részt vevő szakemberek számára a külföldi megoldások helyszíni megismerése.